

HYMNI CHRISTIANI

Anna M. KOMORNICKA

(Warszawa)

KILKA UWAG O STRUKTURZE I POETYCE HYMNU *MAGNIFICAT* (Łk 1, 46–55)

Magnificat

- Μεγαλύνει ἡ ψυχὴ μου τὸν Κύριον,
47 καὶ ἠγαλλίασεν τὸ πνεῦμά μου ἐπὶ τῷ Θεῷ
τῷ Σωτηρί μου,
48 ὅτι ἐπέβλεψεν ἐπὶ τὴν ταπεινώσιν τῆς δούλης αὐτοῦ
(ἰδοὺ γὰρ ἀπὸ τοῦ νῦν μακαριοῦσίν με πᾶσαι αἱ γενεαί),
49 ὅτι ἐποίησέν μοι μεγάλα ὁ δυνατός,
Καὶ ἅγιον τὸ ὄνομα αὐτοῦ,
50 καὶ τὸ ἔλεος αὐτοῦ εἰς γενεὰς καὶ γενεὰς
τοῖς φοβουμένοις αὐτόν.
51 Ἐποίησεν κράτος ἐν βραχίονι αὐτοῦ·
διεσκόρπισεν ὑπερηφάνους δι' ἀνοίας καρδίας αὐτῶν.
52 Καθεῖλεν δυνάστας ἀπὸ θρόνων
καὶ ὕψωσεν ταπεινοὺς·
53 πεινῶντας ἐνέπλησεν ἀγαθῶν
καὶ πλουτοῦντας ἐξαπέστειλεν κενούς.
54 Ἀντελάβετο Ἰσραὴλ παιδὸς αὐτοῦ
μνησθῆναι ἐλέους,
55 καθὼς ἐλάλησεν πρὸς τοὺς πατέρας ἡμῶν,
τῷ Ἀβραάμ καὶ τῷ σπέρματι αὐτοῦ εἰς τὸν αἰῶνα.

1. Cytaty paralelne

STARY TESTAMENT – Septuaginta (LXX)¹

- 46 Ps 33, 3n ἐν τῷ κυρίῳ ἐπαινεσθήσεται ἡ ψυχὴ μου [...] μεγαλύνετε τὸν κύριον σὺν ἐμοί, καὶ ὑψώσωμεν τὸ ὄνομα αὐτοῦ,
- 47 1 Sm 2, 1 Ἐστερέωθη ἡ καρδιά μου ἐν κυρίῳ, ὑψώθη κέρας μου ἐν θεῷ μου.
- Ps 34, 9 ἡ δὲ ψυχὴ μου ἀγαλλιάσεται ἐπὶ τῷ κυρίῳ, τερφθήσεται ἐπὶ τῷ σωτηρίῳ αὐτοῦ.
- Ha 3, 18 ἐγὼ δὲ ἐν τῷ κυρίῳ ἀγαλλιάσομαι, χαρήσομαι ἐπὶ τῷ θεῷ τῷ σωτήρί μου.
- 48 1 Sm 1, 11 Ἐὰν ἐπιβλέπων ἐπιβλέψῃς ἐπὶ τὴν ταπείνωσιν τῆς δούλης σου καὶ μνησθῇς μου.
- Rdz 29, 32 Διότι εἰδέν μου κύριος τὴν ταπείνωσιν
- 1 Sm 9, 16 ὅτι ἐπέβλεψα ἐπὶ τὴν ταπείνωσιν τοῦ λαοῦ μου,
- Rdz 30, 13 ὅτι μακαρίζουσίν με αἱ γυναῖκες.
- Ps 71, 17 καὶ εὐλογηθήσονται ἐν αὐτῷ πᾶσαι αἱ φυλαὶ τῆς γῆς. Πάντα τὰ ἔθνη μακαριοῦσιν αὐτόν.
- 49 Pwt 10, 21 ὅστις ἐποίησεν ἐν σοὶ τὰ μεγάλα,
- Ps 70, 19 ἃ ἐποίησας μεγαλεῖα.
- Ps 110, 9 ἅγιον καὶ φοβερὸν τὸ ὄνομα αὐτοῦ.
- 50 Ps 102, 17 τὸ δὲ ἔλεος τοῦ κυρίου ἀπὸ τοῦ αἰῶνος καὶ ἕως τοῦ αἰῶνος ἐπὶ τοὺς φοβουμένους αὐτόν.
- Ps 102, 11 ἐκραταίωσεν κύριος τὸ ἔλεος αὐτοῦ ἐπὶ τοὺς φοβουμένους αὐτόν.
- Ps 102, 13 Καθὼς οἰκτίζει πατὴρ υἱούς, οἰκτίρησεν κύριος τοὺς φοβουμένους αὐτόν.
- Ps 99, 5 ὅτι χρηστὸς κύριος, εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ, καὶ ἕως γενεᾶς καὶ γενεᾶς ἡ ἀλήθεια αὐτοῦ.
- 51 Ps 88, 11 Σὺ ἐταπείνωσας [...] ὑπερήφανον καὶ ἐν τῷ βραχίονι τῆς δυνάμεώς σου διεσκόρπισας τοὺς ἐχθρούς σου.

¹ Numeracja psalmów z LXX i w wersji greckiej i w polskiej.

- Prz 3, 34 Κύριος ὑπερηφάνοις ἀντιτάσσεται,
ταπεινοῖς δὲ δίδωσιν χάριν.
- 52 Syr 10, 14–15 θρόνους ἀρχόντων καθεῖλεν ὁ κύριος
καὶ ἐκάθισεν πραεῖς ἀντ' αὐτῶν.
- Hi 12, 19 δυνάστας δὲ γῆς κατέστρεψεν.
- Hi 5, 11 τὸν ποιοῦντα ταπεινοὺς εἰς ὕψος
καὶ ἀπολωλότας ἐξεγείροντα.
- Ez 21, 31 ἔταπείνωσας τὸ ὑψηλὸν καὶ τὸ ταπεινὸν ὕψωσας.
- Ps 146, 6 ἀναλαμβάνων πραεῖς ὁ κύριος,
ταπεινῶν δὲ ἀμαρτωλοὺς ἕως τῆς γῆς.
- 53 Ps 106, 9 Ψυχὴν πεινώσαν ἐνέπλησεν ἀγαθῶν
- Ps 33, 11 Πλούσιοι ἐπτώχευσαν καὶ ἐπείνασαν
- Hi 22, 7 οὐδὲ ὕδωρ διψῶντας ἐπότισας,
ἀλλὰ πινόντων ἐστέρησας ψωμόν.
- 54 Iz 41, 8–9 Σὺ δέ, Ἰσραηλ, παῖς μου [...] οὐδ' ἀντελαβόμην ἀπ'
ἁκρῶν τῆς γῆς
- Ps 97, 3 ἐμνήσθη τοῦ ἐλέους αὐτοῦ τῷ Ἰακωβ
καὶ τῆς ἀληθείας αὐτοῦ τῷ οἴκῳ Ἰσραηλ.
- 55 Mi 7, 20 δώσεις ἀλήθειαν τῷ Ἰακωβ, ἔλεον
τῷ Ἀβρααμ, καθότι ὥμοσας τοῖς πατράσιν
ἡμῶν κατὰ τὰς ἡμέρας τὰς ἔμπροσθεν.
- 2 Sm 22, 51 ποιῶν ἔλεος τῷ χριστῷ αὐτοῦ,
τῷ Δαυιδ καὶ τῷ σπέρματι αὐτοῦ
ἕως αἰῶνος.
- Rdz 17, 7 καὶ στήσω τὴν διαθήκην μου ἀνὰ
μέσον ἐμοῦ καὶ ἀνὰ μέσον σοῦ καὶ ἀνὰ
μέσον τοῦ σπέρματός σου μετὰ σέ εἰς
γενεὰς αὐτῶν εἰς διαθήκην αἰώνιον
εἶναί σου θεὸς καὶ τοῦ σπέρματός σου
μετὰ σέ.

Magnificat

Stary Testament

- 46** Wielbi dusza moja Pana. **46** *Ps* 33, 3n: W Panu dusza moja będzie się chlubiła. Uwielbiajcie ze mną Pana, i wywyższajmy imię Jego.
- 47** i rozradował się duch mój w Bogu, Zbawicielu moim. **47** 1 *Sm* 2, 1: Raduje się me serce w Panu, moc moja wzrasta dzięki mojemu Bogu.
Ps 34, 9: A moja dusza rozraduje się w Panu. Z wybawienia przez Niego będzie się cieszyć.
Ha 3, 18: A ja będę się radował w Panu, weselić się będę w Bogu, Zbawicielu moim (por. *Iz* 61, 10).
- 48** iż wejrzał na niskość służebnicy swojej. **48** 1 *Sm* 1, 11: Jeśli łaskawie wejrzysz na poniżenie służebnicy twojej.
 Albowiem oto odtąd błogosławioną mnie zwać będą wszystkie pokolenia. **a.** *Rdz* 29, 32: Albowiem wejrzał Pan na poniżenie moje (Lea).
 1 *Sm* 9, 16: Bo wejrzał na poniżenie mojego ludu.
b. *Rdz* 30, 13: Bo kobiety będą mnie zwały błogosławioną.
Ps 71, 17: Wszystkie ludy będą Go błogosławić (por. *Ml* 3, 12).
- 49** Bo wielkie rzeczy uczynił mi Wszechmocny i święte imię Jego. **49** *Pwt* 10, 21: On, twój Bóg, który uczynił ci (Izraelowi) wielkie rzeczy, **a.** *Ps* 70, 19: Uczyniłeś wielkie rzeczy.
b. *Ps* 110, 9: Straszliwe i święte imię Jego.
- 50** A miłosierdzie Jego na pokolenia i pokolenia dla tych, którzy się Go boją. **50** *Ps* 102, 17: A miłosierdzie Pana po wieki wieków dla bojących się Jego.
Ps 102, 11: Umocnił Pan miłosierdzie swoje nad tymi, którzy się Go boją.
Ps 102, 13: Jak lituje się ojciec nad synami, tak ulitował się Pan nad tymi, którzy się Go boją.
Ps 99, 5: Bo dobry jest Pan i na wieki Jego miłosierdzie. A wierność Jego z pokolenia na pokolenie. (*Ps* 88, 2)

- 51 Uczynił moc ramieniem swoim, rozproszył pysznych tępotą ich serca.
- 51 *Ps* 88, 11: Poniżysz pyszałka [...], ramieniem Twojej potęgi rozproszysz swych wrogów.
Prz 3, 34: Pan przeciwstawia się pysznym, a pokornym udziela łaskę.
- 52 Stracił mocarzy z tronów, a wywyższył poniżonych,
- 52 *Syr* 10, 14n: Pan wywrócił trony władców, a pokornych usadził na ich miejsce.
Hi 12, 19: Mocarzy powalił na ziemię,
Hi 5, 11: Pokornych usadza wysoko,
Ez 21, 31: Co jest niskie, zostanie wywyższone, a to co wysokie – poniżone.
Ps 146, 6: Pan [dźwiga pokornych, a występnych poniża] aż do ziemi.
- 53 głodnych napełnił dobrami, a bogaczy odesłał z pustymi rękami.
- 53 *Ps* 106, 9: Duszę zgłodniałą napełnił dobrami.
Ps 33, 11: Bogaci żebrzą i są zgłodniałi.
Hi 22, 7: Spragnionych nie napoiłeś wodą, a głód cierpiącym odmawiasz chleba.
- 54 Ujął się za Izraelem, sługą swoim, pomny na miłosierdzie swoje.
- 54 *Iz* 41, 8n: Ty zaś, Izraelu, sługo mój [...] którego ująłem na krańcach ziemi...
Ps 97, 3: Wspomniał na miłosierdzie swoje i na wierność swoją wobec domu Izraela.
- 55 Jako powiedział do ojców naszych, Abrahamowi i nasieniu jego na wieki.
- 55 *2 Sm* 22, 51: Świadcząc miłosierdzie pomazańcowi Twemu, Dawidowi i jego nasieniu na wieki.
Mi 7, 20: Okażesz wierność Jakubowi, miłosierdzie Abrahamowi, jako poprzysiągłeś ojcom naszym od najdawniejszych dni.
Rdz 17, 7: Przymierze moje, które zawieram między Mną a tobą i twoim nasieniem będzie trwało z pokolenia na pokolenie jako przymierze wieczne, bym był Bogiem twoim, a potem twego potomstwa.

Hymn jest najważniejszym gatunkiem liryki hebrajskiej, w której granice między „poezją” a prozą poetycką są nadzwyczaj płynne. Wśród najstarszych kompozycji hymnicznych *ST* wymienimy: *Pieśń Miriam* (Wj 15, 21), *Pieśń Mojżesza o morzu* (Wj 15, 1–18), *Pieśń Debory i Saraka* (Sdz 5, 1–31) i *Pieśń Anny* (1 Sm 2, 1–10). Najpokaźniejszy zbiór hymnów zawiera *Księga Psalmów*. Osobiście do najpiękniejszych utworów tejże liryki w *ST* zaliczyłabym *Pieśń o winnicy* (Iz 5, 1–7), hymn erotyczny z *Pnp* oraz *Pieśń o starości* (Koh 12, 1–8).

W *NT* na specjalną uwagę zasługuje hymn Jana (1, 1–18) *In principium erat Verbum*; 4 hymny z ewangelii Łukasza: *Magnificat* (1, 46–55); *Benedictus* – kantykt Zachariasza (1, 68–79); *Gloria in excelsis Deo* – pieśń aniołów w Betlejem (2, 14); *Nunc dimittis* – kantykt Symeona (2, 29–32) oraz tzw. *Hymn o miłości* św. Pawła (1 Kor 13, 1–8).

2. Stan badań – zarys historyczny

teraz zajmiemy się genezą, kompozycją i poetyką *Magnificat*. Już od III w. hymn ten wzbudza zainteresowanie, jest objaśniany, bywa tematem licznych homilii. Dopiero jednak w XII w. powstają pisemne traktaty i komentarze tej unikalnej pieśni – żeby wymienić takich autorów, jak Hugo, augustianin z klasztoru św. Wiktora († 1141), Filip, cysters z Eichstätt († 1322), Augustyn z Ankony, augustianin-eremita († 1328), Jan Dominik z zakonu dominikanów z Florencji († 1419). Najwnikliwsza interpretacja naszego hymnu wyszła spod pióra Jana Gersona (1361–1429) w formie cyklu wykładów pt. *Collectorium super Magnificat*, na którym to studium w dużej mierze oparł się Luter². Po Gersonie jeszcze dwaj piętnastowieczni komentatorzy hymnu Marii zasługują na wzmiankę. Są to: Bernhard de Ronserques augustianin († 1475) i Jan z Hagi († 1475). Ojciec Reformacji napisał w 1521/1522 swoje słynne dziełko interpretujące *Magnificat* i poprzedził je przekładem na współczesny język niemiecki³. Utwór ten – jak zauważa autor znakomitej monografii: *Komentarza* Krzysztof Kowalik –

[...] napisany w najburzliwszym okresie życia Lutra na przestrzeni historii doświadczał zmienności losu: od zapomnienia i, powiedzieć można, wstydliwego

² H. Gerdes, *Luthers und Gersons Auslegung des Magnifikat*, [w:] *Festschrift für Franz Lau zum 60. Geburtstag*, Göttingen 1967, s. 99–115.

³ M. Luther, *Das Magnifikat verdeutscht und ausgelegt durch D. Martin Luther Augustiner 1520 und 1521*, [w:] *Luthers Werke in Auswahl*, Berlin 1966, t. 2, s. 133–186.

przemilczania, po wynoszenie do rangi koronnego świadka na „protestanckość” lub ewentualnie na „katolickość” teologicznej myśli Reformatora⁴.

Istotnie, traktat ten doczekał się bogatej literatury, zwłaszcza w dzisiejszej epoce ekumenizmu, tak ze strony zwolenników reformacji⁵, jak i przedstawicieli Kościoła rzymskokatolickiego⁶, głównie w kontekście mariologii Lutra.

3. Geneza – cytaty paralelne

Czas na prezentację genezy hymnu i analizę jego kolejnych wersetów, wyodrębniających liczne zapożyczenia, paralele stylów, zwrotów i słownictwa starotestamentowego.

Wers. 46b: „Wielbi dusza moja Pana”. Czasownik μεγαλύνω znany już od Tukidydesa oznacza: *uznać wielkość, wywyższam, wielbię*. Występuje on w ST 93 razy i podobnie jak μεγαλέτα, odnosi się do jednego boga, Jahwe:

Ps 33, 3–4: Dusza moja będzie chlubiła się w Panu ...

Uwielbiajcie ze mną Pana i wywyższajmy imię Jego.

Prototypem naszego hymnu jest kantyk Anny (1 Sm 2, 1–10), ukochanej żony Elkana, której Bóg „zamknął łono”, a która wysłuchana przez Pana składa mu dziękczynienie (cytuję tu tylko te wiersze z długiej pieśni, które są analogią do myśli, obrazów, zwrotów i słownictwa hymnu *Magnificat*)⁷.

Raduje się serce moje w Panu
Moc moja wzrasta dzięki Bogu mojemu [...]
Gdyż cieszyć się mogę zbawieniem moim.
Nikt nie jest tak święty jak Pan,
Nikt nie jest tak sprawiedliwy jak Bóg nasz,

⁴ K. Kowalik SDB, *Wejrzał na niskość swojej służebnicy. Teologiczno-ekumeniczne studium „Komentarza” Dr Lutra do Magnificat*, Lublin 1995, s. 12.

⁵ H. W. Beyer, *Gott und die Geschichte nach Luthers Auslegung des Magnifikat*, [w:] *Luther-Jahrbuch*, Wittenberg–Hamburg 1939, s. 110–134; W. Mauer, *Schöpfungswerk und Erlösungswerk in besonderer Beziehung zur Auslegung des Magnifikat*, [w:] *Von der Freiheit eines Christenmenschen. Zwei Untersuchungen zu Luthers Reformationsschriften 1520–21*, Göttingen 1949, s. 81–166.

⁶ A. Branderburg, *Einführung*, [w:] idem, *Das Magnificat verdeutscht und ausgelegt durch D. Martin Luther*, Freiburg–Basel–Wien 1982; R. Gherardini, *Lutero in sintesi: il suo „Magnificat”*, [w:] *Scripta de Maria, „Zaragoza”* 5 (1982), s. 147–160; idem, *Lutero – Maria. Pro o contro*, Pisa 1985.

⁷ A. M. Komornicka, *Zagadki z Biblii, tradycji i kultury chrześcijańskiej*, Marki–Struga 2000, t. I, s. 18–22.

Nikt nie jest święty prócz Ciebie.

Z ust waszych niech nie wychodzą słowa wyniosłe, [...]

Bo Pan jest Bogiem wszechwiedzącym [...]

Łuk mocarzy się łamie,

a słabi przepasują się mocą,

dla chleba najmują się syci

a głodni (już) odpoczywają [...]

Pan uboży i wzbogaca,

poniża i wywyższa.

Podnosi z ziemi biedaka

a z gnoju dźwiga nędzarza,

by go posadzić wśród możnych ludów,

by mu dać tron chwały...

Wers. 47: „I rozradował się duch mój w Bogu, Zbawicielu moim”. Oprócz wersetu *Pieśni* Anny znajdujemy kilka tekstów paralelnych:

Ha 3, 18: Ja będę się w Panu radował,

weselić się będą w Bogu, moim Zbawicielu.

Ps 34, 9: A moja dusza będzie radować się w Panu,

będzie się weselić z Jego ratunku.

Iz 61, 10: Ogromnie się weselę w Panu,

dusza moja raduje się w Bogu moim,

bo mnie przyodziął w szaty zbawienia,

okrył mnie płaszczem sprawiedliwości.

Wers 48a: „Iż wejrzał na uniżenie służebnicy swojej”. Wspomniana Anna zrobiła Bogu następujący ślub „Jeśli wejrzysz łaskawie na poniżenie służebnicy twojej i dasz mi męskiego potomka – oddam go Panu po wszystkie dni jego życia” (1 *Sm* 1, 11). Podobnie wyrazi się inna bezpłodna kobieta Lea, po urodzeniu Jakubowi syna Rubena: „Wejrzał Pan na poniżenie moje” (*Rdz* 29, 32). Nie inaczej anonimowa niewiasta z apokryficznej *Apokalipsy* IV Ezdrasza 9, 4:

Bóg wysłuchał mnie, służebnicę swoją,

Wejrzał na poniżenie moje [...]

i dał mi syna.

Ταπεινωσις i ταπεινός (*Łk* 1, 52) o substracie semickim (*bieda*), to wyraz o bogatej, różnorodnej treści: *uniżenie, pokora; hańba, poniżenie; bieda, ubóstwo*. Początkowo wyraz ten bywał używany w sensie braków materialnych⁸, powodowanych przemocą i wyzyskiem ze strony bogatych, któremu

⁸ *Kpl* 19, 10; 23, 22; *Pwt* 15, 11; 24, 12; *Iz* 10, 2; *Jr* 22, 16 itp.

to zjawisku Prawo usiłuje się przeciwstawić⁹. Z czasem termin ten nabiera sensu religijnego (*So* 3, 12), pogłębionego w psalmach, które mówią o tym, że Bóg pragnie się objawić ubogim i pokornym, a nie potężnym i opływającym w dostatki:

Ps 146, 6: Pan dźwiga pokornych,
a występnych poniża aż do ziemi.

Ps 10, 5–8: Któż jak nasz Pan Bóg,
co siedziby ma w górze,
co w dół spogląda
na niebo i na ziemię?
podnosi żebraka z prochu,
i dźwiga z gnoju nędzarka,
by go posadzić wśród książąt,
wśród książąt swojego ludu.

To ci „ubodzy” są „zaczyne” więzi religijnej Izraela z Bogiem, ich pobożność, modlitwa, ich oczekiwanie i nadzieja¹⁰. U Łukasza Maria jest zwieńczeniem tej sekwencji, w niej dokonuje się triumf pokornych i spełnienie ich nadziei. Jezus wskazuje na siebie jako na wzór pokory (ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ – *Mt* 11, 29) i błogosławi tych, którzy go naśladową (*Lk* 6, 20). W starożytności *ST* nie było większej hańby dla małżonki, jak bezpłodność. Cudowne narodziny Jezusa z dziewicy Marii stanowią kontynuację i apogeum tych radosnych narodzin, które Bóg zsyła pobożnym kobietom (*Rdz* 18, 19: Sara; *Rdz* 29, 32: Lea; *Lk* 1, 23–36: Elżbieta)¹¹. I zaraz mamy w oczach wizję Izajasza (7–14): „Pan sam da wam znak: Oto Panna poczne i porodzi syna i nazwie go imieniem Emanuel”.

Wers 48b: „Albowiem oto odtąd błogosławioną mnie zwać będą wszystkie pokolenia”. Lea, po urodzeniu Jakubowi (przez Zilpę swą niewolnicę) syna Asera, mówi: „Jakżem szczęśliwa! Bo kobiety będą mnie zwały błogosławioną” (*Rdz* 30, 13). Wypowiedź Marii jest echem, ale już rozciągniętym na całą ludzkość:

Ps 71, 17: I będą się chlubić w jego imieniu wszystkie narody
Wszystkie ludy będą mu błogosławić.

oraz

Ml 3, 12: I będą was błogosławić wszystkie ludy,
bo będziecie krajem upodobania.

⁹ *Wj* 22, 20–24; *Pwt* 24, 12–17; *Kpł* 19, 20; 23, 22.

¹⁰ R. Laurentin, *Court traité de théologie Mariale*, Paris 1953, s. 21–22.

¹¹ *Ibidem*, s. 24. Por. M. Allard, *L'annonce à Marie et les annonces des naissances miraculeuses de l'Ancien Testament*, „Nouvelle Revue Théologique” 78, s. 731–733.

Wers 49a, b: „Bo wielkie rzeczy uczynił mi Wszechmocny i święte imię Jego”, nawiązuje do *Pwt* 10, 21: „On, twój Bóg, uczynił ci wielkie rzeczy” (por. *Ps* 70, 19) oraz do *Ps* 110, 9: „Święte i przejmujące lękiem jest imię Jego”.

Wers 50a, b: „A miłosierdzie Jego od pokoleń do pokoleń, dla tych którzy się Go boją”. *Ελεος* (*misericordia*) ma długą tradycję w piśmiennictwie greckim od Homera (*Il.* 24, 44) i Hezjoda (*Op.* 205). Później kluczową rolę odgrywa w arystotelesowskiej definicji tragedii. W biblijnym kontekście wyraz ten odnosi się zawsze do Boga. W *Septuaginta* (*LXX*) wraz z pochodnymi figuruje ok. 400 razy. Hebrajski odpowiednik *khesed* ma szersze znaczenie: *litość, dobroć, łaska, wierność przymierzu*. Werset 50 ma liczne paralele w Psalterzu:

Ps 102, 17: A miłosierdzie Pana na wieki wieków dla tych, którzy się Go boją.

Ps 102, 11b: Umocnił Pan miłosierdzie swoje dla tych, którzy się Go boją.

Ps 102, 13: Jak się lituje ojciec nad synami (οἰκτίζει) tak ulitował się (οἰκτίρησεν) Pan nad tymi, którzy się Go boją.

Ps 99, 5: Bo dobry (jest) Pan i na wieki Jego miłosierdzie a wierność (prawda) Jego z pokolenia na pokolenie.

Ps 88, 2: Miłosierdzie twoje, Panie, będę opiewać na wieki z pokolenia na pokolenie będę głosić prawdę Twoją mymi ustami.

Wers 51a: „Uczynił moc ramieniem swoim”. W *ST* ramię, ręka, prawica mają symboliczny sens władzy, potęgi, siły, posiadania.

Wj 6, 6: Wyswobodzę was wyciągniętym ramieniem,

Iz 40, 10: Oto Pan Bóg przychodzi z mocą i ramię Jego dzierży władzę.

Iz 51, 5: „Ramię moje sądzić będzie ludy,
wyspy położą we mnie nadzieję
i liczyć będą na moje ramię.

Pwt 4, 34: Czy usiłował Pan przyjść i wybrać sobie jeden naród [...] Ręką mocną i wyciągniętym ramieniem?

Iz 52, 10: Pan obnażył już swe ramię święte
Na oczach wszystkich narodów.

Wers 51b: „Rozproszył pysznych (hardych) przez bezmyślność (tępotę) ich serc”. Przyjmuję tu lekcję grecką Delebecque’a δι’ ἀνοίας zamiast zwyczajowego διανοία, której przekład nastroczał wiele kłopotów (raz liczba pojedyncza, raz liczba mnoga przy dodaniu *en kardia*). Tymczasem Łukasz, wyczulony na dobór i poprawne stosowanie przyimków nie zlekceważyłby tego *en*. Liczne tłumaczenia tego wersetu nie były zadowolające i kazały

szukać innego rozwiązania¹². Propozycja Delebecque'a jest przekonująca, gdyż wyraz ὄνοια oznacza: *stan człowieka, który stracił rozum, nierozumność, bezmyślność, tępota, głupota (insipientia)*. Bóg rozprasza (rozrzuca) pysznych, posługując się ich własną słabością, tj. brakiem rozumu. Myśl ta zgadza się ze starożytną mądrością ludową, że gdy bogowie chcą ukarać człowieka – odbierają mu rozum. U Łk termin ten występuje w sensie szaleństwa faryzeuszy (6, 11), a w sensie nierozumności, bezmyślności w 2 Tm 3, 9 w połączeniu m. in. z ὑπερήφανοι (3, 2). Co więcej, przymiotnik ἀνόητος (*stultus*) jest użyty w relacji o uczuciach zdążających do Emaus (24, 25) „nierozumni o niepojętym (otępiałym) umyśle” (ἀνόητοι καὶ βραδεῖς τῇ καρδίᾳ). Kardia jest u Łk często siedliskiem inteligencji, rozumu¹³.

Wers 52a, b: „Stracił mocarzy z tronów a wywyższył unizonych (pokornych)”. Cytatów paralelnych nie braknie. Oto kilka:

- Syr 10, 14–15: Pan wyrócił trony władców
a na ich miejsce posadził ponizonych.
Hi 5, 11: niskich unosi wysoko, a zgnębionych ożywia otuchą.
Ez 21, 31: Co jest niskie zostanie wywyższone, a co wyniosłe – ponizone.
Ps 146, 6: Pan [dźwiga pokornych a występnych poniża aż do ziemi.]

Wers 53a, b: „Łaknących (głodnych) napełnił dobrami, a bogaczy odesłał z pustymi rękami”:

- Ps 106, 90: Duszę zgłodniałą napełnił dobrami.
Ps 33, 11: Bogaci żebrzą i są zgłodnieli.

W przeciwieństwie do Mateusza, który rozważa aspekt zamożności i ubóstwa, Łukasz wydaje się specjalnie uciążliwy na problem bogactwa jako takiego. Skarb, gromadzić skarby – ma dla niego odcień negatywny. Człowiek, który ugania się za dobrem materialnym jest pozbawiony rozumu

¹² Przykładowo: „Rozproszył ludzi o wyniosłym sercu” – *Biblia Jerozolimska* (1961); „Rozproszył ludzi o pysznych zamysłach” – *Biblia Ekumeniczna* (1972). „Il a dispersé ceux qui s'élevaient d'orgueil aux pensées de leur coeur” (Lagrange 1927). „Il a dissipé les orgueilleux d'esprit” (Valensin-Huby, 1929). „Il dispersé ceux qui s'enorgueillissaient dans les pensées de leur coeur” (Gaurbillon 1961). „Il a dispersé les gens au coeur orgueilleux” (Pernot-Merlier, 1961). „He has scattered the proud in the imagination of their hearts” (G.H.P. Thompson, 1972). Por. E. Delebecque, *Etudes Grecques sur l'Evangile de Luc*, Paris 1976, s. 18.

¹³ Łk 1, 51; 2, 35; 3, 15; 9, 47; 24, 32. W innych przypadkach uosabia wolę (21, 14) lub wrażliwość w życiu moralnym i religijnym (1, 17; 2, 19; 6, 45; 8, 15; 12, 34; 16, 15; 21, 34). Por. E. Delebecque, *Evangile de Luc*, Paris 1976, s. 149. Por. L. Coenen, *Dizionario dei concetti biblici del Nuovo Testamento*, Bologna 1976 s.v. cuore, s. 432–443; J. Baumgärtel, J. Behm, *Theologisches Wörterbuch*, Bd. III, s.v. καρδιά, s. 609 i n.

(ὑφρῶν), bo „oto tej nocy Bóg może zażąda jego duszy, a to co zgromadził komu przypadnie?” (12, 20). Jedynie ważną rzeczą jest obfitować w bogactwa duchowe, być bogatym w sprawach Bożych (por. 12, 33–34)¹⁴. Łukasz często używa wyrazu πλούσιος w liczbie pojedynczej lub w mnogiej, w sensie rzeczownika (*bogacz*) lub przymiotnika (*bogaty*). Raz tylko znajdujemy wyraz πλοῦτος jako *substantivum* (8, 14), który nie figuruje u *Mt* i *Mk*. Bogaci u *Łk* są skazani na udrękę (18, 23) na pustkę (15, 3), na zagładę (8, 14), na mękę (16, 21). Mogą składać w ofierze Bogu połowę zarobków (*Zach*, 19, 20), dziesięcinę swego mienia (faryzeusz 18, 20) lub sprzedawać wszystko i rozdać ubogim – jak radzi Chrystus urzędnikowi pragnącemu zyskać życie wieczne (18, 22)¹⁵. Znamy przysłowie o wielbłądzie przeciskającym się przez ucho igielne, który jest porównywalny do bogacza chcącego wejść do królestwa niebieskiego (18, 25).

Wyraz κένος – *pusty, próżny (vacuus, inanis)* użyty we wspaniałym skrócie myślowym, w przekładzie nowożytnym wymaga uzupełnienia, np. „z pustymi rękami”. Można wers ten oddać: Bogaczy odesłał „z niczym”, ale wierniejsza leksykalnie i cenniejsza artystycznie jest pierwsza możliwość translatorska. Podobnie czytamy u *Hi* 22, 9: „wdowy odesłałeś z pustymi rękami” (χῆρας δὲ ἐξάπεστείλας κενάς). *Ps* 106, 9: „Napełnił duszę spragnioną (pustą)” (ἐξόρτασεν ψυχὴν κενήν).

Wers 54a: „Ujął się za Izraelem, sługą swoim”, ma swą paralelę w:

Iz 41, 8–9: „Ty zaś, Izraelu, mój sługo [...]

Ty, którego pochwyciłem (ἀντελαβόμην) na krańcach ziemi [...]

Wybrałem cię a nie odrzuciłem.

Wers 54b: „Pomny na miłosierdzie swoje”. Miłosierdzie (ἔλεος, *miser cordia*) odgrywa kluczową rolę w zbawieniu człowieka, jest jego warunkiem¹⁶. Najlepiej wyraża tę myśl hymn Zachariasza:

(*Łk* 1, 78): Jego ludowi dać poznać zbawienie
odpuszczając mu grzechy
przez litość miłosierdzia Boga naszego

¹⁴ E. Delebecque, *op. cit.*, s. 9.

¹⁵ Por. R. Koch, *Die Wertung des Besitzes im Lukasevangelium*, „Biblica” 38, 1957, s. 151–169; H. Haag, *Bibel-Lexikon*, Leipzig 1969, s.v. *Reichtum*, s. 1466 i n.; A. Belin, *Les pauvres de Jahweh*, Paris 1953.

¹⁶ L. Coenen, *op. cit.*, s.v. *miser cordia*, s. 1013–1023; R. Bultman, *Theologisches Wörterbuch*, Bd. II. s. 474 i n., s.v. *καρδία*; F. Asensio, *Misericordia e Veritas. El Hese y Emet divinos su influjo religioso-social en la historia de Israel*, Roma 1949; N. Lohfink, *Gottes Erbarmen in der Erfahrung des Alten Testament*, „Geist und Leben” 19 (1956), s. 408–416; J. Gourbillon, *La miséricorde dans la Bible. L’évangile de la miséricorde*, [w:] *Hommages Schweitzer*, Paris 1965, s. 106, 125.

Ps 97, 3: Wspomniął na miłosierdzie swoje i na wierność wobec domu Izraela.

Jahwe jest miłosierny (ἐλεήμων, *misericors*, hebr. *hannun*) wobec pobożnych i wybranych (*Ps* 102, 13; *Mdr* 3, 9c; 4, 15), dla wdów i sierot (*Iz* 9, 16; *Oz* 14, 4), dla Jeruzalem (*Ps* 101, 14; *Zach* 1, 13), dla Domu Izraela (*Jdt* 13, 14; *Pwt* 13, 18; 30, 3; 2 *Krl* 13, 23; *Iz* 14, 1). Czas miłosierdzia – to czas zbawienia (2 *Mch* 2, 7; 7, 29). W nielicznych miejscach pojawia się wyraz ἔλεος lub ἐλεήμων w odniesieniu do ludzi, najczęściej w formie napomnienia lub zachęty do naśladowania Pana¹⁷. Miłosierdzie jest *par excellence* zaletą Boga¹⁸, w *NT* Chrystusa:

Hbr 2, 17: Dlatego musiał się upodobnić do braci, aby stać się miłosiernym i wiernym arcykapłanem wobec Boga dla prześlągania za grzechy ludzi.

Wyraz ἔλεος jest nieraz błędnie tłumaczony jako *łaska*, która wszak ma swój odpowiednik w gr. χάρις, w łac. *gratia*. Bliskoznacznymi określeniami *éleos* są w *Piśmie św.* εὐσπλαγχνος (*Ef* 4, 32; 1 *P* 3, 8) oraz οἰκτίρμων (2 *Krn* 30, 9; *Jon* 4, 2; *Łk* 6, 36).

Wers 55a, b: „Jak powiedział do ojców naszych Abrahamowi i nasieniu jego na wieki”. Cytatów o przymierzu Jahwe z Abrahamem i jego potomstwem jest wiele:

- Mi* 7, 20: Okażesz wierność Jakubowi, miłosierdzie Abrahamowi i jego potomstwu, jako przysięgłeś ojcom naszym od najdawniejszych dni.
Rdz 17, 7: Przymierze moje, które zawieram między Mną a tobą i twoim nasieniem będzie trwało z pokolenia na pokolenie – jako przymierze wieczne, bym był Bogiem twoim a potem twego nasienia.
 2 *Sm* 22, 51: Świadcząc miłosierdzie pomazańcowi (τῷ χριστῷ) twemu, Dawidowi i jego nasieniu na wieki.
Łk 1, 72: (Bóg) Izraela [...] zapowiedział [...], że okaże miłosierdzie ojcom naszym, wspomni na swoje święte przymierze, na przysięgę, którą złożył ojcu naszemu Abrahamowi [...] po wszystkie dni nasze.

Przejdźmy do ogólnych stwierdzeń. Mimo tak wielu zapożyczeń *Magnificat* nie jest jakimś *pot-pourri* ani zlepkiem przypadkowych, rozsiianych po kartach *Biblii* cytatów, ale stanowi koherentną całość o klarownej kompozycji, opartej na selekcji motywów i wyodrębnionych partii treściowych. Ponadto jest

¹⁷ *Syr* 18, 13; 29, 1; 1 *Sm* 20, 14; *Ps* 111, 4; *Syr* 45, 1; *Mt* 12, 7.

¹⁸ *Wj* 22, 26; 34, 6; 2 *Krn* 30, 9; *Ne* 9, 17–31; *Ps* 86, 15; 103, 8; 111, 4; 116, 5; 145, 8; *Jl* 2, 13; *Jon* 4, 2; *Jk* 2, 13; 3, 17.

rzeczą jasną, że pomimo, iż nasz hymn z Łukaszewej ewangelii należy do kanonu NT, korzenie tego poematu tkwią z konieczności w pismach ST. Młodzianka dziewczyna z Nazaretu, wychowana przez bogobojnych rodziców, od dzieciństwa zna *Biblię* i modli się słowami psalmów.

4. Struktura

Magnificat nie odbiega w ogólnych zarysach od schematu tejże odmiany literackiej, znanej z analogicznych utworów babilońskich, egipskich i greckich. Składa się więc z **wprowadzenia**, które jednak nie jest jak w innych pieśniach tego rodzaju inwokacją (często enkomiasyczną) do bóstwa, ale osobistą modlitwą adoracyjno-dziękczynną Marii, będącą echem biblijnych sformułowań Izraela w stosunku do Boga. Potem następuje część **zasadnicza** (w formie zdań względnych i przyczynowych), która głosi dzieła Boga wobec niej samej (w. 48–49) i wobec pokoleń ludzkich (w. 50–54). Ta część pełni rolę motywacji dla głoszenia chwały Jahwe. **Zakończenie** jest zwieńczeniem dobrodziejstw bożych dla ludu wybranego i obietnicą jego łaski na przyszłość (w. 55). Innymi słowy, wnikając w zawartość myślową kantyku stwierdzamy, że pierwsze wiersze (w. 47–49a) wyrażają radosne uwielbienie i wskazują na źródło, z którego ono wypływa (wprowadzone przez ὅτι); następne dwa wtrącone wersy sławią imię Boga i Jego miłosierdzie (w. 49b–50), dalej 6 linii sławi potęgę Pana – sprawiedliwość wobec pysznych i miłosierdzie wobec pokornych – (w. 51a–53b). Na koniec mamy cztery linie o miłosierdziu Bożym, wyróżniającym Izraela i jego potomstwo na przyszłe wieki (w. 54a–55b).

5. Poetyka

Postarajmy się wsłuchać w treść kolejnych myśli, przypatrzeć obrazom, które wywołują przed oczyma naszej wyobraźni, następnie zwrócić uwagę na formalny aspekt hymnu: słownictwo i styl, figury poetyckie i budowę metryczną.

Hymn rozpoczyna się mocnym akordem, w którym pierwszy i ostatni wyraz pierwszego wersetu rozbrzmiewa donośnym tonem. „Megalunei ... ton kyrion”. Zwyczajem starożytnych Maria nie powie „ja wielbię”, ale „dusza moja” wielbi. Podobnie w następnym wierszu użyje określenia *pneuma mou* „duch mój”. Oba wyrazy określają wewnątrz człowieczej myśli, technienie, życie. Po tym pełnym egzaltacji okrzyku chwalcącym Boga, następuje emocjonalne wyznanie „rozradował się duch mój”. Szczęście, które ją przepelnia,

jest niespodziewanym darem Boga-Zbawiciela, bo raczył dojrzeć ją, uniżoną służbę. Wyraz ἐπέβλεφέν, odnoszący się do zmysłu wzroku, ma tu specjalną, wstrząsającą wymowę. „Dojrzał”, tzn. „wybrał” wśród milionów, miliardów innych, dla swoich niepojętych planów. I zaraz po tym pokornym uznaniu swej nicości, Maria wypowiada słowa, które ją samą zdumiewają swą tajemnicą: „błogosławić mnie będą wszystkie pokolenia”. Jak daleko jesteśmy od przełkniętej dziewczynki nie pojmującej, co oznacza tajemnicze przesłanie anioła Gabriela! A przecież upłynęło zaledwie kilka dni od jego odwiedzin w Nazarecie. Jej wypowiedź poprzedzają słowa „oto bowiem odtąd”, tzn. od momentu zwiastowania i poczęcia z Ducha św., gdyż nastąpiła zdumiewająca przemiana: ze służki w matkę Boga. Drugim motywem jej radości jest fakt, że Pan nie tylko spojrział na nią, ale że uczynił jej wielkie rzeczy (*megála*), bo jest wszechpotężnym. Władza (*dýnamis*) Jahwe rozciąga się nad ludźmi i ich przeznaczeniem, jest zdolna ocalić ich od śmierci wiecznej¹⁹. W *Biblii* Jahwe jest zawsze zwycięskim wodzem w wojnach i sporach z wrogami²⁰, panuje nad żywiołami i całym kosmosem²¹, jest nazywany „opoką”²² i „tarczą Izraela”²³.

Moc Boga idzie w parze z Jego świętością: po dobitnym, jasnym akcencie światło się przyćmiewa: „I święte imię Jego”. Nie należało wymienić imienia Jahwe, poza obrębem specjalnych modlitw. Zastępowano je wyrazem ΑΔΩΝΑΙ, *tetragramma ton* po hebrajsku, a κύριος po grecku²⁴. Paralełą do potęgi i świętości Boga jest Jego druga cecha: miłosierdzie (*éleos*), które jak bezkresna fala rozlewa się na horyzoncie czasu. Nie zdobi go żaden epitet ani przymiotnik, „z pokolenia na pokolenie dla tych, którzy się Go boją”. Przedziwny zbieg okoliczności! Wiersz ten zawiera oba pojęcia – terminy arystotelesowskiej teorii o oddziaływaniu sztuki tragicznej na widownię teatralną. U Stragiryty jednak *éleos* to raczej *współczucie*, *litość*, natomiast *phobos* oznacza *przerażenie* i *grozę*. W biblijnym kontekście człowiek nie odczuwa przerażenia, nie drży ze strachu, jedynie lęka się, by nie obrazić dobrego Boga, nie złamać Jego prawa. „Bojaźń boża” to czujność, wierność, wsłuchanie się w wolę Najwyższego. Piękny, choć staroświecki przymiotnik *bogobojny* trafnie oddaje to na-stawienie.

¹⁹ P. Biard, *La puissance de Dieu*, Paris 1960; Th. Blatter, *Macht und Herrschaft Gottes*, Freiburg 1962.

²⁰ Wj 15, 3; Ps 23, 8.

²¹ Sdz 5, 4; 5, 20; Wj 14, 21; 15, 5–8; 1 Sm 12, 18.

²² Pwt 32, 30; 2 Sm 23, 3; Iz 30, 29.

²³ Rdz 15, 1; 2 Sm 22, 3–31.

²⁴ W ST Bóg ma następujące imiona: El, Elohim, Szaddaj, Jahwe. Por. O. Grether, *Name und Wort Gottes im Alten Testament*, Giessen 1934; A. M. Besnard, *Le mystère du Nom*, Paris 1962.

W dalszym ciągu hymn powraca do aspektu potęgi, ale inaczej niż w wersji 49, wywołując obraz konkretnego mocarza, którego ramię jest uosobieniem siły. Obserwujemy tu *synekdoche* – *pars pro toto*. Liczne cytaty przytoczone w części analitycznej wskazują na tę ulubioną w *Biblii* figurę retoryczną odnośnie do ramienia, ręki, prawicy (por. *Ps* 117, 15: „Prawica pańska okazała moc”; *Wj* 15, 6: „Uwielbiona jest potęga prawicy Twej, Panie. Prawica Twa, o Panie, starła nieprzyjaciół”). Następny wers (51b – z nową lekcją *di anoiā*) – obszernie omówiony powyżej, w kontekście poetyckim stanowi zestaw ostrych, chropawych wyrazów (*dieskórpisen, hyperefánous*), który kończy się wyjaśnieniem przyczynowo-instrumentalnym za pomocą określenia „tępotą (nierozumnością) serca”, zamiast energicznego akcentu kary, którego spodziewamy się ze strony Boga. Tych hardych, pysznych zgubiła własna głupota. Wiersze 52a, b i 53a, b otwierają ciąg antytecznych obrazów świadczących o władzy, sprawiedliwości, ale i o miłosierdziu Boga. Przed laty rzuciła mi się w oczy analogia tychże wierszy *Magnificat* z fragmentu *Inwokacji* w *Pracach i Dniach* Hezjoda, nawiązującego do Zeusa (w. 3–7):

On sprawia, że ludzie śmiertelni są zapomniani lub głośni,
na ustach wszystkich lub nikomu nieznani,
bo tak się władcy Zeusowi podoba.
Łatwo jednemu da siłę, łatwo obali mocnego,
łatwo mocnego ukorzy, a nieznacznego wywyższy,
łatwo naprostuje skrzywione, a pyszałka wyniszczy...²⁵

Przypatrzmy się wierszom naszego hymnu: opadają i wznoszą się rytmiczną kadencją obrazów – mocarze strąceni z tronów, pokorni wywyższeni; zwróćmy uwagę na przeciwstawne słownictwo (καθεῖλε – ὑψωσεν). Odwraca się porządek społeczny świata, pierwsi są zepchnięci na koniec, ostatni stają się pierwszymi: głodni (biedni) są nasyceni, a bogacze pozbawieni swych majątności. Pełnia i pustka²⁶:

πεινῶντας – πλουτοῦντας; ἐνέπλεσεν ἀγαθῶν – κένους

Po tych groźnych w swej wymowie stwierdzeniach o stosunku Boga do Jego stworzeń, dalsze wiersze (54, 55) są znowu rozświetlone nadzieją na miłosierdzie dla ludu wybranego. W wersji 54 „ujął się za Izraelem...” Delebeque („il est venu au secours d’Israël réveiller sa miséricorde”) upatruje

²⁵ Wyznanie osobiste. Prof. Z. Abramowiczówna, gdy się z nią podzieliłam tym spostrzeżeniem, odparła zdziwiona: „Trudno mi się z tym zgodzić. Analogia chyba naciągana”. Ostatnio jednak, ku mej wielkiej satysfakcji znalazłam tę samą uwagę u E. Delebecque’a, (*op. cit.* s. 8).

²⁶ Por. J. Krašovec, *Antithetic structure in Biblical Hebrew poetry*, VTS 35 (1984).

w *μνησθῆναι* bezokolicznik celu, częsty przy czasownikach „ruchowych”, do których zalicza się *ἀντιλαμβάνω*²⁷. Παῖς oznacza w grece *slugę*, ale też i *dziecko*, *syna*, i jest cieplejszym określeniem niż *δοῦλος*, *δούλη* – *niewolnik*, *niewolnica* – jak pokornie nazywa siebie Maria (w 48a). R. Laurentin trafnie zauważa, że indywidualna *ταπεινότης* Marii odnajduje swą kontynuację zbiorową wewnątrz ludu wybranego, gdzie ubodzy, pokorni mają uprzywilejowane miejsce w realizacji zbawienia²⁸.

Ostatni werset, utrzymany w hieratycznym tonie, wyciska swą pieczęć i zamyka całą pieśń wielkim akordem przymierza Boga i jego ludu. „Jak powiedział do ojców naszych, Abrahamowi i nasieniu jego na wieki” Abraham, uosobienie Izraela, otrzymał obietnicę od Stwórcy, która zostanie spełniona w Marii, przedstawicielce tego narodu dzięki jej „Fiat”. Rysuje się tu wyraźnie więc typologiczna „Ojca wierzących” z Matką Jezusa²⁹.

6. Metrum, kompozycja rytmiczna

Kompozycja rytmiczna, figury o tropy retoryczne, stylistyka naszego hymnu zostały wnikliwie i wyczerpująco opracowane w dwóch traktatach Jean Irigoín'a z 1973³⁰ i 1991 r.³¹ (zob. aneks). Wyróżnia on dwie części hymnu (w. 46b–50 oraz 51–55) o niemal jednakowej ilości sylab (w. 115 i 117), które tworzą trzy akcentowe elementy stroficzne: (A) „Wielbi dusza...”; (B) „Albowiem oto odtąd...”; (B') „Święte imię Jego”; (C) „uczynił moc...”; (D) „głodnych napełnił...”; (C') „Ujął się za Izraelem”. Schemat wygląda następująco: ABB' i CDC'.

Magnificat obfituje w rymy³²: -ου : αὐτοῦ (w. 51a, 54a); -ους : ταπεινούς (w. 52), κενούς (w. 53), ἐλέους (w. 54b); -ων : αὐτῶν (w. 51B), ἡμῶν (w. 55). Irigoín wymienia cztery klauzule akcentowe o rytmie wstępującym i trzy o rytmie zstępującym: osobiste dziękczynienie Marii (w. 46b–50) i eschatologiczny akt chwały. Kompozycja triadyczna ze swymi wariantami,

²⁷ E. Delebecque, *op. cit.*, s. 9.

²⁸ R. Laurentin, *Structure et théologie de Luc I. Etudes Bibliques*, Paris 1966, s. 83–84.

²⁹ *Ibidem*, s. 85; P. Schmidt, *Maria und das Magnifikat...*, Cath. 29 (1975), s. 239.

³⁰ J. Irigoín, *La composition rythmique du Magnificat*, Zetesis 1973, s. 618–628; *Dictionnaire encyclopédique de la Bible; Poésie Hébraïque*, 1987.

³¹ J. Irigoín, *La composition rythmique des cantiques de Luc*, „Revue Biblique” 98/1 (1991), s. 30–50. Por. F. M. Du Buit, *Dictionnaire biblique Universel*, 1984, s. 563, *Les procédés de la poésie*; W. G. E. Watson, *Classical Hebrew Poetry. A Guide to its Techniques*, Sheffield 1984; *Encyklopedia Katolicka*, 1993, s.v. *Hymn*, vol. 6, s. 1360–1363 (z dużą bibliografią). Por. Interesujące zbieżności kompozycyjne i morfologiczne z J. Danielewicz, *Morfologia hymnu antycznego*, Poznań 1976.

³² F. Zorell pierwszy zwrócił uwagę na rymy występujące w *Magnificat* w: „Zeitschrift für katholische Theologie” 29 (1905), s. 754–758.

stosowane reguły metryczne, przebieg klauzul rytmicznych wskazują na to, iż *Magnificat* należy do tego samego typu poetyki co kantyki Zachariasza (Łk 1, 68–79). Omawiany tu tekst, mimo wielu semityzmów, odznacza się poprawną greczyzną z literackim zacięciem, w którym hieratyczny styl, właściwy poezji hymnicznej, przeplata się z wyrażeniami niższego lotu, dopuszczając zwroty i wyrazy o charakterze intymnym i uczuciowym.

Aneks

LA COMPOSITION RYTHMIQUE DU MAGNIFICAT (Luc I, 46–55)

Jean Irigoin, „Zetesis” (Mélanges de E. de Strycker) 1973, s. 618–628

Numéro du verset	Texte et schéma accentuel	Par ligne: nombre de syllabes		Par verset: nombre de syllabes	
		toniques	total	toniques	total
1	2	3	4	5	6
46b	U U - U U U - U U - U U μεγαλύνει ἡ ψυχὴ μου τὸν κύριον	3	12	3	12
47	U U U - U U - U U U U U - U U - U U καὶ ἡγαλλίασεν τὸ πνεῦμά μου ἐπὶ τῷ θεῷ τῷ σωτῆρί μου ⁷	4	20	4	20
48	U U U - U U U U U U - U U U - U U - ὅτι ἐπέβλεψεν ἐπὶ τὴν ταπείνωσιν τῆς δούλης αὐτοῦ U - U U U U - U U U - U U - U U U U - ἰδοὺ γὰρ ἀπὸ τοῦ νῦν μακαριοῦσίν με πᾶσαι αἱ γενεαί	4	18		
49	U U U - U - U U - U U U U - ὅτι ἐποίησέν μοι μεγάλα ὁ δυνατός U - U U U - U U U - καὶ ἄγιον τὸ ὄνομα αὐτοῦ	5	19	9	37
50	U U - U U U - U U U - U U U - καὶ τὸ ἔλεος αὐτοῦ εἰς γενεὰς καὶ γενεὰς U U U - U U - τοῖς φοβουμένοις αὐτόν	4	15		
51	U - U U - U U U - U U U - ἐποίησεν κράτος ἐν βραχίονι αὐτοῦ U U - U U U U - U U - U U - U U U - διεσκόρπισεν ὑπερηφάνους διανοίᾳ καρδίας αὐτῶν	2	7	6	22
52	U - U U - U U U - U U - U U U U - καθεῖλεν δυνάστας ἀπὸ θρόνων καὶ ὕψωσεν ταπεινοὺς	4	13		
53	U - U U - U U U U - U U - U U U U - U - πεινῶντας ἐνέπλησεν ἀγαθῶν καὶ πλουτοῦντας ἐξαπέστειλεν κενούς	5	17	5	17
		6	21	6	21

1	2	3	4	5	6
54	ὤ ὤ - ὤ ὤ ὤ ὤ - ὤ - ὤ - ἀντελάβετο Ἰσραὴλ παιδὸς αὐτοῦ ὤ - ὤ ὤ - ὤ μνησθῆναι ἐλέους	4	12		
	ὤ - ὤ - ὤ ὤ ὤ ὤ ὤ ὤ - καθὼς ἐλάλησεν πρὸς τοὺς πατέρας ἡμῶν	2	6	6	18
55	ὤ ὤ ὤ - ὤ ὤ - ὤ ὤ ὤ ὤ ὤ ὤ ὤ ὤ - ὤ τῷ Ἀβραάμ καὶ τῷ σπέρματι αὐτοῦ εἰς τὸν αἰῶνα	4	13		
		4	16	8	29

Anna M. KOMORNICKA

QUELQUES REMARQUES SUR LA STRUCTURE ET SUR LE GENRE POÉTIQUE
DE L'HYMNE *MAGNIFICAT* (LUC 1, 46-55)

(Résumé)

L'auteur présente les principaux rapprochements entre le *Magnificat* (texte grec de Luc) et divers passages de l'*Ancien Testament* (version grecque des *Septante*). Sans méconnaître la diversité des problèmes que pose le texte de l'Hymne, elle vise à une interprétation exégétique du cantique portant sur l'origine, la structure et la composition poétique et rythmique de celui-ci, à partir des parallèles linguistiques et stylistiques avec l'*Ancien Testament*.